

Волинський національний університет
імені Лесі Українки

ACTA PAEDAGOGICA VOLYNIENSES

Випуск 3

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Вітюк Валентина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки (*головний редактор*);

Антонюк Володимир Зіновійович, кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету педагогічної освіти та соціальної роботи, Волинський національний університет імені Лесі Українки (*відповідальний секретар*);

Брушневська Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Ємчик Олександра Григорівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Красонь Катаржина (Krasoń Katarzyna), prof. dr hab, заступник декана з наукової роботи, Сілезький університет у Катовіце, Польща;

Кузава Ірина Борисівна, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Лякішева Анна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Пріма Дмитро Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Семенов Олександр Сергійович, доктор педагогічних наук, доцент, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Семенова Наталія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
28 вересня 2023 р., протокол № 10

Науковий журнал «Acta Paedagogica Volynienses»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24807-14747Р від 27.04.2021)

«Acta Paedagogica Volynienses» включено до Переліку наукових фахових видань України
категорії Б у галузі педагогічних наук (спеціальності 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта,
016 – Спеціальна освіта) відповідно до Наказу МОН України
від 29.06.2021 № 735 (додаток 4).

Офіційний сайт видання: www.journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-4693 (Print)

ISSN 2786-4707 (Online)

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023

УДК 811.161.2'367

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.8>

Наталія ПАВЛЮК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри стилістики та культури української мови, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Пластова, 31, м. Рівне, Україна, 33028

ORCID: 0000-0002-4456-5682

Бібліографічний опис статті: Павлюк, Н. (2023). Сутність та структура спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва. *Acta Pedagogica Volynienses*, 3, 49–56, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.8>

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто сутність та структуру спілкування майбутнього вчителя музичного мистецтва, окреслено поняття «спілкування педагога», як специфічної форми ділового міжособистісного спілкування, що має свої характерні особливості, і в той же час підпорядковується загальним психологічним закономірностям, властивим спілкуванню як формі взаємодії особистостей; включає комунікативний, інтерактивний і перцептивний компоненти.

Зазначено, що мета спілкування між учителем музичного мистецтва та учнем полягає як у передачі суспільного та професійного досвіду (знань, умінь, навичок), так і в обміні ними особистісними смислами, пов'язаними з об'єктами, що вивчаються, і життям в цілому. Саме спілкування сприяє виникненню та становленню, формуванню та розвитку нових властивостей та якостей індивідуальності як учнів, так і вчителів.

Тільки в процесі спілкування може успішно здійснюватися формування загальної та професійної культури майбутніх учителів, системи їх життєвих цілей та цінностей, моральних норм та принципів. Акцент зроблено на тому, що зміст спілкування здобувачів спеціальності «014 Середня освіта (Музичне мистецтво)» – це передусім, обмін інформацією, цілеспрямована організація викладачем ВНЗ взаєморозуміння та взаємовідносин зі студентами з допомогою різних комунікативних засобів, що стануть ключовими в подальшій роботі майбутніх учителів музичного мистецтва.

Тому основними функціями взаємодії суб'єктів педагогічного процесу при оптимальному спілкуванні вчителя музичного мистецтва з учнями є: конструктивна, організаційна, комунікативно-стимулювальна, інформаційно-навчальна, емоційно-коригувальна, контрольна-оцінювальна. І залежно від цілей, завдань та характеру спільної діяльності вчителя та учнів, їх організації та системи взаємовідносин, що склалася, розрізняють кілька видів спілкування. Зокрема можна виділити: соціально-орієнтоване, групове предметно-орієнтоване, особистісно-орієнтоване, психологічні взаємини.

Важливим акцентом можна вважати те, що соціальна і професійна позиція вчителя музичного мистецтва відображається і на його стилі спілкування, під яким розуміються індивідуально-типологічні особливості взаємодії з учнями. Виділяють п'ять різних стилів спілкування вчителів музичного мистецтва: стиль спілкування вчителя та учнів на основі захоплення спільною творчою діяльністю; стиль спілкування з урахуванням дружньої прихильності; стиль спілкування на основі чітко та неухильно встановленої дистанції; стиль спілкування, заснований на залякуванні учнів; стиль спілкування з урахуванням загравання зі школярами.

З позицій найхарактерніших проявів у класифікації стилів педагогічного спілкування виділяються такі його різновиди, як авторитарний, авторитарний, демократичний, вільно-ліберальний, ліберальний та непослідовний.

Ключові слова: функції спілкування, різновиди спілкування, вимоги до соціальної та професійної позиції вчителя музичного мистецтва, типи спілкування, стилі спілкування.

Natalia PAVLIUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Stylistics and Culture of the Ukrainian Language, Rivne State Humanities University, Plastova str., 31, Rivne, Ukraine, 33028

ORCID: 0000-0002-4456-5682

To cite this article: Pavliuk, N. (2023). Sutnist ta struktura spilkuvannia maibutnix uchyteliv muzychnoho mystetstva [The essence and structure of communication of future music teachers]. *Acta Pedagogica Volynienses*, 3, 49–56, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.8>

ESSENCE AND STRUCTURE OF COMMUNICATION OF FUTURE MUSIC TEACHERS

The article examines the essence and structure of communication of a future music teacher, outlines the concept of "teacher communication" as a specific form of business interpersonal communication, which has its own characteristic features, and at the same time is subject to general psychological patterns inherent in communication as a form of interpersonal interaction; includes communicative, interactive and perceptive components.

It is noted that the purpose of communication between a music teacher and a student is both the transfer of social and professional experience (knowledge, abilities, skills), and the exchange of personal meanings related to the objects being studied and life in general. Communication itself contributes to the emergence and formation, formation and development of new properties and qualities of individuality of both students and teachers.

Only in the process of communication can the general and professional culture of future teachers, the system of their life goals and values, moral norms and principles be successfully formed. Emphasis is placed on the fact that the content of the communication of students of the specialty «014 Secondary Education (Musical Art)» is, first of all, the exchange of information, the purposeful organization of mutual understanding and relationships with students by university teachers using various communication tools, which will be key in the further work of future music teachers art

Therefore, the main functions of the interaction of the subjects of the pedagogical process during optimal communication between the music teacher and the students are: constructive, organizational, communicative-stimulating, informational-educational, emotional-corrective, control-evaluative. And depending on the goals, tasks and nature of the joint activity of the teacher and students, their organization and the resulting system of relationships, several types of communication are distinguished. In particular, it is possible to distinguish: socially-oriented, group subject-oriented, personal-oriented, psychological relationships.

An important emphasis can be considered that the social and professional position of the music teacher is also reflected in his communication style, which is understood as the individual-typological features of interaction with students. Select five different styles of communication of music teachers: the style of communication between the teacher and students based on enthusiasm for joint creative activity; communication style taking into account friendly affection; communication style based on a clearly and consistently established distance; communication style based on intimidating students; communication style, taking into account flirting with schoolchildren.

From the positions of the most characteristic manifestations in the classification of pedagogical communication styles, such varieties as autocratic, authoritarian, democratic, free-liberal, liberal and inconsistent are distinguished.

Key words: *functions of communication, types of communication, requirements for the social and professional position of a music teacher, types of communication, communication styles.*

Актуальність проблеми. Спілкування є центральною проблемою педагогічних колективів. Воно виступає основним засобом вирішення завдань навчання, виховання та особистісного розвитку учнів і спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату, оптимального стану навчально-виховного процесу та ефективного досягнення педагогічної мети вчителів музичного мистецтва.

Спілкування майбутніх учителів музичного мистецтва – це специфічна форма ділового міжособистісного спілкування, що має свої характерні особливості, і в той же час підпорядковується загальним психологічним закономірностям, властивим спілкуванню як формі взаємодії особистостей; включає комунікативний, інтерактивний і перцептивний компоненти.

Спілкування вчителів музичного мистецтва з учнями – це основна форма здійснення педагогічного процесу. Його продуктивність визначається, передусім, цілями та цінностями освіти та, відповідно, спілкування, необхідного для його реалізації. При цьому зазначені цілі та

цінності повинні бути прийняті всіма учасниками спілкування як суб'єктами цього процесу, як імператив їх індивідуальної поведінки.

Таким чином, спілкування вчителів музичного мистецтва (надалі ВММ (УММ)) – це багатоплановий процес організації, встановлення та розвитку комунікації, взаєморозуміння та взаємодії між учнями та педагогами, що породжується цілями, характером та змістом їх спільної діяльності.

Тому для правильної організації ефективного педагогічного спілкування майбутнього ВММ необхідно розуміти мету та зміст цього спілкування, знати його функції та засоби, види та стилі педагогічного спілкування, його загальну структуру та різні моделі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «спілкування» в науково-педагогічному інформаційному просторі вивчається у різних наукових сферах: методологічній (Й. Фіхте), світоглядній (М. Бубер), психологічній (В. Вундт, К. Роджерс, Т. Теслюк), соціологічній (Ю. Лотман), лінгвістичній (Ф. де Сосюр), мистецтвознавчій (Р. Бредер-

майер, М. Шатерлі), адаптивній (І. Гофман), духовній (М. Бубер, М. Броун, П. Палмер) (Batssevych, 2004; Volkova, 2006; Harkavets, 2020; Dolynska, Uvarova, 2005; Orban-Lembryk, 2009; Orban-Lembryk, 2003, pp. 109–114; Pochepstov, 1999; Tesliuk, 2007; Yashenkova, 2010; Yaremchuk, 2005, pp. 17–20).

Мета дослідження – розкрити теоретичні основи спілкування майбутніх УММ, вказати на умови підвищення рівня культури спілкування як учителів, так і учнів під час навчального процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мета спілкування між УММ та учнем полягає як у передачі суспільного та професійного досвіду (знань, умінь, навичок), так і в обміні ними особистісними смислами, пов'язаними з об'єктами, що вивчаються, і життям у цілому. Саме спілкування сприяє виникненню та становленню, формуванню та розвитку нових властивостей та якостей індивідуальності як учнів, так і учителів.

Тільки в процесі спілкування може успішно здійснюватися формування загальної та професійної культури майбутніх учителів, системи їх життєвих цілей та цінностей, моральних норм та принципів. Зміст спілкування здобувачів спеціальності «014 Середня освіта (Музичне мистецтво)» – це, передусім, обмін інформацією, цілеспрямована організація викладачем ВНЗ взаєморозуміння та взаємовідносин зі студентами з допомогою різних комунікативних засобів, що стануть ключовими в подальшій роботі ВММ. Тому спілкування – це досить складний, багатоаспектний і багатопредметний соціально-психологічний феномен. Воно різноманітне за своєю спрямованістю та своїм внутрішнім змістом. Отже, пізнати сутність педагогічного спілкування можна, лише проаналізувавши предмет спілкування (що сприяло спілкуванню).

Засоби спілкування майбутніх УММ можна визначити як способи кодування, переробки та розшифрування інформації, що передається в процесі спілкування. Під засобами спілкування розуміється те, яким чином людина реалізує зміст спілкування та досягає його мети.

Спілкування майбутніх УММ успішне в тому випадку, коли виконуються відповідні його функції, у ході реалізації яких відбувається бажана взаємодія викладача зі студентами,

у результаті якого і формуються необхідні педагогічні умови для вирішення в майбутньому поставлених завдань навчально-виховного процесу в ЗЗСО.

Основними функціями взаємодії суб'єктів педагогічного процесу при оптимальному спілкуванні ВММ з учнями є:

- *конструктивна* функція спілкування, що забезпечує педагогічну взаємодію вчителя та учня під час обговорення та роз'яснення змісту знань та практичної значущості конкретної навчальної дисципліни (Музичне мистецтво);

- *організаційна* функція спілкування ВММ полягає у цілеспрямованій організації спільної навчальної діяльності вчителя та учня, у їхній взаємній особистісній інформованості та загальній відповідальності за успіхи в навчально-виховному процесі в ЗЗСО;

- *комунікативно-стимулювальна* функція спілкування ВММ – це поєднання різних форм навчально-пізнавальної діяльності (індивідуальної, групової, фронтальної), організація взаємодії та взаємодопомоги з метою забезпечення педагогічного співробітництва. Вона спрямована на формування обізнаності учнів про те, що вони повинні дізнатися, зрозуміти на цьому уроці чому навчитися;

- *інформаційно-навчальна* функція спілкування ВММ служить для визначення місця навчальної дисципліни у системі навчання учня та його зв'язку з соціумом. Вона призначена для правильного світорозуміння та орієнтації учня в подіях суспільного життя; забезпечення руху рівня інформаційного наповнення навчальних занять та його повноти в поєднанні з емоційним викладом вчителем матеріалу, з опорою на наочно-чуттєву сферу сприйняття школярів;

- *емоційно-коригувальна* функція педагогічного спілкування ВММ полягає в реалізації в процесі навчання принципів «відкритих перспектив» і «переможного» навчання під час зміни видів навчальної діяльності. Вона забезпечує встановлення відносин довірливого спілкування між учителем та учнем і підвищення за його допомогою якості навчально-виховного процесу та його результативності;

- *контрольно-оцінювальна* функція спілкування вчителя і учня полягає в організації взаємоконтролю навчального та пізнавального, у спільному підведенні ними підсумків навчально-виховного процесу або лише пев-

ного етапу, у його оцінці з самоконтролем та з самооцінкою.

Залежно від цілей, завдань та характеру спільної діяльності вчителя та учня, їх організації та системи взаємовідносин, що склалася, розрізняють кілька видів спілкування.

Зокрема можна виділити:

- соціально-орієнтоване;
- групове предметно-орієнтоване;
- особистісно-орієнтоване;
- психологічні взаємини.

Соціально-орієнтоване спілкування, формами якого є виклад нового матеріалу, доповідь, ораторська мова, звернена до певної аудиторії. Учитель виступає свого роду як представник суспільства, він спонукає учнів до безпосередньої соціальної активності, прагне об'єднати слухачів навколо певної соціально значимої ідеї, завдання тощо, забезпечує «фон» соціального впливу, формує задуми, змінює переконання учнів.

Групове предметно-орієнтоване спілкування націлене на виробничі відносини. Мета такого спілкування та його предмет полягають у організації колективної взаємодії учасників спілкування у спільній праці, у навчанні.

Особистісно-орієнтоване спілкування – це спілкування суб'єктів навчально-виховного процесу один із одним, спрямоване на вирішення особистісних завдань, у тому числі й у процесі спільної діяльності.

Психологічні взаємини – це особливий вид спілкування, у якому взаємини між учителем та учнем стоять у центрі, але трапляється, що за ними приховані відносини суспільні.

Однією з найважливіших вимог, що висуваються до професії педагога музичного мистецтва, є чіткість його соціальної та професійної позиції, а це система інтелектуальних та емоційно-оцінних відносин до власної професійної дійсності. Соціальна і професійна позиція вчителя відображається і на його стилі спілкування, під яким варто розуміти індивідуально-типологічні особливості взаємодії з учнями. Загальне уявлення про різні стилі спілкування ВММ подано в таблиці. Із класифікації можна визначити, що лежить в основі формування різних стилів спілкування та які найхарактерніші ознаки кожного з них. Виділяють п'ять різних стилів спілкування ВММ з учнями з урахуванням таких позицій (Meshko, 2010, <https://>

pidru4niki.com/17340501/pedagogika/stili_pedagogichnogo_spilkuvannya).

1. Стиль спілкування вчителя та учня на основі захоплення спільною творчою діяльністю. Таке спілкування може складатися в процесі спільних досліджень, керівництва виконанням творчих робіт, творчих виступів.

2. Стиль спілкування з урахуванням дружньої прихильності. Однак при цьому обов'язково має бути дотриманий певний захід дистантності, що зберігає статусні позиції та суверенність кожного із суб'єктів процесу педагогічної взаємодії.

3. Стиль спілкування на основі чітко встановленої та неухильно встановленої дистанції. При цьому вчитель дистанціюється від учня, підкреслюючи свій досвід та знання, відмінності в соціальному статусі. Але дистанція має бути заснована на авторитеті. В іншому випадку може різко знизитися загальний творчий рівень спільної роботи вчителя та учня.

4. Стиль спілкування, заснований на залякуванні учнів. Є вкрай негативною формою спілкування, носить антигуманний характер і найчастіше розкриває педагогічну неспроможність учителя, який вдається до нього.

5. Стиль спілкування з урахуванням загравання зі школярами. Цей стиль спілкування є хибним, зазвичай учитель, який вдається до нього, має на меті завоювати в учнів «дешевий» авторитет.

Такі стилі спілкування, як залякування, загравання та крайні форми спілкування-дистанції при частому їх використанні стають своєрідними штампами, відтворюючи мало-ефективні способи педагогічного спілкування та ускладнюючи досягнення цілей навчально-виховного процесу.

Для досвідченого висококваліфікованого вчителя музичного мистецтва стиль спілкування з учнями не може бути одноманітним і остаточним. Життєва практика свідчить про нескінченну різноманітність педагогічних ситуацій, кожна з яких для свого ефективного вирішення потребує різного стилю спілкування, який, однак, не повинен залежати від емоційно-психологічного стану викладача, його настрою. Тому стиль педагогічного спілкування, на наше глибоке переконання, має формуватися на основі поваги до особистості учня, на високій загальній, професійній та педагогічній культурі вчителя музичного мистецтва.

Таблиця 1

Стилі спілкування вчителя музичного мистецтва		
	Основа формування	Зовнішні прояви
Рекомендовані	Повага до особистості учня	Автократичний
	Захоплення спільною творчою діяльністю	Авторитарний
	Дружня прихильність	Демократичний
Нерекомендовані	Дистанціювання	Вільно-ліберальний
	Залякування	Ліберальний
	Загравання	Непоследовний

Із позицій найхарактерніших проявів у класифікації стилів педагогічного спілкування виділяються такі його різновиди, як *автократичний, авторитарний, демократичний, вільно-ліберальний, ліберальний та непослідовний*.

Автократичний (чи самовладний) стиль спілкування має місце у випадках, коли вчитель здійснює одноосібне управління навчально-пізнавальною діяльністю колективом учнів, не дозволяючи їм висловлювати свої погляди, не допускаючи будь-яких критичних зауважень. При цьому він послідовно виставляє учням певну кількість вимог та здійснює жорсткий контроль за їх виконанням.

Авторитарний (або владний) стиль спілкування допускає можливість для учнів брати участь в обговоренні питань навчального чи колективного життя, але рішення зрештою приймає ВММ відповідно до своїх принципів, поглядів та настанов. Авторитарний стиль спілкування породжує неадекватну самооцінку учнів, прищеплює їм культ сили, сприяє формуванню невротиків, призводить до спотвореного розуміння цінностей, до високої оцінки таких якостей особистості, як «компетентність виходити сухим із води», компетентність використовувати виконані завдання інших замість того, щоб виконати самостійно. Основними формами взаємодії вчителя з учнями в такому стилі є наказ, вказівка, інструкція, догана.

Демократичний стиль спілкування передбачає увагу ВММ до учнів та облік їхніх думок, прагнення зрозуміти їх, переконати в своїй правоті, а не наказувати. І тут вчитель прагне вести діалогічне спілкування «на рівних», розвивати в учнів компетентність самоврядування, максимально враховувати їх індивідуальні особливості. За демократичного стилю спілкування вчитель стимулює учнів до творчості, ініціа-

тиви, організовує умови для самореалізації. Основними способами спілкування при цьому є прохання, рада, інформація, прагнення включити всіх в активну роботу. Такий стиль спілкування відрізняється міцними навчальними контактами з учнями та стимулює їх до успішної пізнавальної діяльності.

Вільно-ліберальний стиль спілкування характеризується фамільярністю, потуранням, анархією. Це найбільш «шкідливий» для справи та руйнівний стиль. Він дезорганізує нормальну навчально-пізнавальну діяльність учнів, знижує значення контролю за її результатами, породжує в учнів невизначеність, викликає в них напруженість і тривогу.

Ліберальний стиль спілкування на зразок анархічного, потурального. Вчитель музичного мистецтва, який використовує такий стиль, намагається не втручатися в життя колективу учнів, не проявляє активності, фактично самосувається від відповідальності за те, що відбувається. Із використанням цього стилю ВММ лише формально виконує свої функціональні обов'язки, обмежуючись лише викладом навчального матеріалу. Наслідком такої тактики також є відсутність належного контролю за результатами діяльності учнів та динамікою їхнього особистісного розвитку.

Слід зазначити, що характерними загальними особливостями ліберального та авторитарного стилів спілкування, незважаючи на їхню протилежність, є формування та підтримка дистантних відносин між УММ та учнями, відсутність взаємної довіри між ними, крайня відособленість, відчуженість, демонстративне підкреслення вчителем свого домінантного становища.

Непоследовний, алогічний стиль спілкування полягає в тому, що ВММ залежно від зовнішніх обставин та власного емоційного стану здійснює будь-який із названих стилів спілкування,

що веде до дезорганізації та ситуативності системи взаємин учителя з учнями, до появи конфліктних ситуацій.

У реальній педагогічній практиці найчастіше мають місце змішані стилі спілкування. Про це варто в першу чергу розповісти здобувачам ВНЗ. УММ не може виключити зі свого арсеналу деякі прийоми авторитарного стилю спілкування, іноді вони проявляються досить ефективними. У цілому ж учитель має бути орієнтований переважно на демократичний стиль спілкування з учнями, оскільки саме він сприяє максимальній реалізації особистісно-розвивальної стратегії педагогічної взаємодії вчителя та учнів, ефективного досягненню цілей навчально-виховного процесу.

Усі варіанти стилів спілкування можна звести до двох типів: *монологічного та діалогічного*. При монологічному характері спілкування здійснюються суб'єкт-об'єктні відносини, де суб'єктом виступає ВММ, а об'єктом – учень.

При *діалогічному* спілкуванні встановлюються більш продуктивні суб'єкт-суб'єктні відносини, у яких УММ взаємодіє з учнями з урахуванням партнерських відносин, у союзі з ними. Тут максимально реалізуються принципи сучасної педагогіки співробітництва.

По-перше, успішно здійснюється двосторонній процес, заснований на взаємодії вчителя та учня. Ефективність цього процесу залежить як від діяльності та особистості вчителя, його професійної та педагогічної компетенції, так і від діяльності того, хто навчається.

По-друге, педагогіка співробітництва забезпечує можливість розвитку та максимального прояву індивідуальних можливостей, здібностей та особливостей учня, реалізації його творчого потенціалу.

По-третє, у ході діалогічного спілкування при суб'єкт-суб'єктних відносинах відбувається активний творчий пошук учителем оптимальних педагогічних рішень, адекватних кожній конкретній ситуації.

Суб'єкт-суб'єктні відносини, таким чином, здійснюються в атмосфері творчості та сприяють дійсній реалізації ідеї гуманізації професійної освіти.

Різні стилі спілкування ВММ породжують певні моделі поведінки вчителя під час взаємодії з учнями. Умовно їх можна поділити за певними моделями.

Диктаторська модель відповідає поведінці ВММ, у якому він відсторонений від учнів. Вони для нього існують лише як якась «безлика маса слухачів». Такий учитель не має жодної особистісної взаємодії з ними. Педагогічні функції зведені до інформаційного повідомлення. Наслідком такої моделі поведінки виступає відсутність необхідного психологічного контакту, а отже повна безініціативність і пасивність учнів.

Неконтактна модель близька за своїм психологічним змістом до першої. Однак відрізняється від неї тим, що між УММ та учнями існує слабкий зворотний зв'язок через довільний або ненавмисно зведений бар'єр, у ролі якого можуть виступати відсутність бажання до співпраці з будь-якої сторони, інформаційний, а не діалоговий характер уроку; мимовільне підкреслення вчителем свого статусу, поверхнево-поблажливе ставлення до учнів. Звідси й походить його слабка взаємодія з учнями і підкреслено байдуже ставлення до нього з їхнього боку.

Модель диференційованої уваги ґрунтується на вибіркового відношенні ВММ до учнів. Учитель при цьому зазвичай орієнтований не на весь склад аудиторії, а лише на деяку її частину, переважно або на найталановитіших учнів, або на найслабших. Іншими словами, основну увагу він приділяє або лідерам навчально-пізнавальної діяльності або її аутсайдерам. Він ставить їх у становище своєрідних індикаторів, якими орієнтується в настрої колективу. Однією з причин такої моделі спілкування на заняттях може бути невміння поєднувати індивідуалізацію навчання учнів із фронтальним підходом. Унаслідок цього порушується цілісність акту взаємодії в системі «УММ – колектив учнів», що змінюється фрагментарно залежно від ситуативних контактів під час занять.

Гіпореклексна модель полягає в тому, що ВММ у процесі спілкування з учнями хіба що замкнеться на собі: його мова здебільшого монологічна, він чує тільки себе і ніяк не реагує на слухачів, не цікавиться сприйняттям ними навчального матеріалу. У цьому випадку відсутня необхідна взаємодія між учнями та педагогом, його навчально-виховний вплив виявляється суто формальним.

Гіперрефлексна модель психологічно протилежна до попередньої моделі. УММ, який оби-

рає таку модель поведінки, стурбований не так змістовною стороною взаємодії, скільки тим, як він сприймається учнями. Міжособистісні стосунки зводяться педагогом у абсолют, набувають домінуючого значення під час спілкування з учнями, учитель постійно сумнівається в дієвості і переконливості своїх аргументів, у правильності вчинків, гостро реагує на нюанси психологічної атмосфери, часто приймаючи їх на свій рахунок.

Модель негнучкого реагування полягає в тому, що свої взаємини з учнями ВММ буде за деякою жорсткою програмою, де чітко витримуються цілі та завдання заняття, дидактично виправдані методичні прийоми, має місце бездоганна логіка викладу та аргументація фактів, відшліфовані міміка та жести, але ВММ не володіє почуттям розуміння мінливої ситуації спілкування. Ним не враховується склад та психічний стан учнів, їх вікові та інші особливості. У результаті ідеально сплановане та методично відпрацьоване заняття не досягає своєї мети.

Модель активної взаємодії є найефективнішою. При цьому ВММ постійно перебуває у діалозі з учнями, тримає їх у мажорному настрої, заохочує ініціативу, легко схоплює зміни у психологічному кліматі групи та гнучко реагує на них. Переважає стиль дружньої взаємодії зі збереженням необхідної рольової дистанції. Як наслідок, усі навчальні, організаційні та етичні проблеми, що виникають, зазвичай плідно і творчо вирішуються спільними зусиллями. Саме тому така модель поведінки є найбільш продуктивною.

У структурі ділового спілкування на уроці можна виділити тимчасовий аспект, який

дозволяє розглядати процес спілкування як деяку логічно обумовлену послідовність етапів. Етапи ділового спілкування відповідають логіці педагогічного процесу, включаючи задум, здійснення задуму, аналіз та оцінку. Відповідно до цього прийнято виділяти етапи спілкування між учителем та учнем.

Прогностичний етап спілкування. Моделювання процесу майбутнього спілкування ВММ під час підготовки.

Початковий етап спілкування. Знайомство з аудиторією та організація безпосереднього спілкування з учнями.

Етап керування спілкування. Здійснення задуманої моделі комунікації в процесі розвитку спілкування.

Аналіз реалізованої технології спілкування. Аналіз результатів вибраної технології і моделювання нової для вирішення подальших завдань.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, зазначені етапи розкривають найбільш типові ситуації, що складаються в процесі педагогічного спілкування. Хоча в реаліях педагогічної діяльності вони можуть бути іншими, враховуючи наш час. Деякі етапи, наприклад, можуть бути згорнутими або недостатньо чітко проявленими, інколи ж, навпаки, надмірно розтягненими. Усе залежить від ситуації, у якій відбувається педагогічне спілкування, від самого ВММ, а також учнів, рівня їхньої загальної культури, мотивації та інших факторів.

Тому подальшу перспективу вбачаємо у розгляді деталізації етапів спілкування майбутнього вчителя музичного мистецтва з учнями під час занять, їх культури поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 344 с.
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
3. Гарькавець С. А. Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення : навч.-метод. посіб. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 91 с.
4. Долинська Л. В., Уварова Ю. В. Формування стильових особливостей педагогічного спілкування у майбутніх вчителів. Київ, 2005.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації : монографія. Чернівці : Книги-XXI, 2009. 528 с.
6. Орбан-Лембрик Л. Е. Спілкування як соціально-психологічний феномен. *Філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ, 2003. Вип. 8. Ч. 2. С. 109–114.
7. Почепцов Г. Теорія комунікації. Київ : Видавничий центр «Київський університет», 1999. 308 с.
8. Стилі педагогічного спілкування. URL: https://pidru4niki.com/17340501/pedagogika/stili_pedagogichnogo_spilkuвання (дата звернення: 23.06.2023).

9. Теслюк В. М. Психологічні засади формування індивідуального стилю професійно-педагогічного спілкування у майбутніх викладачів : дис. ... кадн. псих. наук : 19.00.07. Київ, 2007. 250 с.
10. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посібн. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 312 с.
11. Яремчук С. В. Самоактуалізація майбутнього педагога як суб'єкта навчально-професійної діяльності. *Нові виміри сучасного світу* : матеріали I міжн. наук.-практ. інтернет-конф. Т. 1. Ч. 2. Мелітополь, 2005. С. 17–20.

REFERENCES:

1. Batsevych F. S. (2004) *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky* [Basics of communicative linguistics]. Kyiv: VTs «Akademiiia», 344 p. (in Ukrainian)
2. Volkova N. P. (2006) *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia* [Professional and pedagogical communication]: navch. posib. Kyiv: VTs «Akademiiia», 256 p. (in Ukrainian)
3. Harkavets S. A. (2020) *Konflikty v osvithnomu seredovyshchi: diahnozyka ta praktyka vyrishennia* [Conflicts in the educational environment: diagnosis and solution practice]: navch.-metod. posib. Kharkiv: Drukarnia Madryd, 91 p. (in Ukrainian)
4. Dolynska L. V., Uvarova Yu. V. (2005) *Formuvannia stylovykh osoblyvostei pedahohichnoho spilkuvannia u maibutnikh vchyteliv* [Formation of stylistic features of pedagogical communication in future teachers]. Kyiv. (in Ukrainian)
5. Orban-Lembryk L. E. (2009) *Psykhohohiia profesiinoi komunikatsii* [Psychology of professional communication]: monohrafiia. Chernivtsi: Knyhy-KhKhI, 528 p. (in Ukrainian)
6. Orban-Lembryk L. E. (2003) *Spilkuvannia yak sotsialno-psykhohohichni fenomen* [Communication as a social and psychological phenomenon]. *Filosofiiia, sotsiolohiia, psykhohohiia*. Ivano-Frankivsk, Vyp. 8, Ch. 2, pp. 109–114. (in Ukrainian)
7. Pocheptsov H. (1999) *Teoriia komunikatsii* [Theory of communication]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Kyivskyi universytet», 308 p. (in Ukrainian)
8. *Styli pedahohichnoho spilkuvannia* [Styles of pedagogical communication]. URL:https://pidru4niki.com/17340501/pedagogika/stili_pedagogichnogo_spilkuvannya (data zvernennia: 23.06.2023). (in Ukrainian)
9. Tesliuk V. M. (2007) *Psykhohohichni zasady formuvannia indyvidualnoho styliu profesiino-pedahohichnoho spilkuvannia u maibutnikh vykladachiv* [Psychological foundations of the formation of an individual style of professional and pedagogical communication in future teachers] : dys. ... kadn. psyk. nauk : 19.00.07. Kyiv, 250 p. (in Ukrainian)
10. Yashenkova O. V. (2010) *Osnovy teorii movnoi komunikatsii* [Fundamentals of the theory of language communication]: navch. posibn. Kyiv: VTs «Akademiiia», 312 p. (in Ukrainian)
11. Yaremchuk S. V. (2005) *Samoaktualizatsiia maibutnoho pedahoha yak subiekta navchalno-profesiinoi diialnosti* [Self-actualization of the future teacher as a subject of educational and professional activity]. *Novi vymiry suchasnoho svitu*: materialy I mizhn. nauk.-prakt. internet-konf. T. 1. Ch. 2. Melitopol, pp. 17–20. (in Ukrainian)

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1
ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Надія АЛЕНДАРЬ, Наталія СЕМЕНОВА ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СІМ'Ї ЯК ОСНОВА ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА.....	3
Зоряна МАЦЮК, Марія ФЕНКО МАК-ТЕХНІКИ – ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	10
Ірина ТОМАШЕВСЬКА МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	17

РОЗДІЛ 2
ПОЧАТКОВА ОСВІТА

Вікторія АТАМАНЧУК НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ 5–6 КЛАСІВ ШКІЛ З МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ.....	23
Іван БИКОВ ВИКОРИСТАННЯ АРТТЕРАПІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ УЧНІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ.....	29
Оксана ДАНИЛЮК ЛІНГВОКРАЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОНОМАСТИКИ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	35
Дар'я ДАЦЕНКО ГЕНЕЗА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ ЯК ОБ'ЄКТ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ.....	40
Наталія ПАВЛЮК СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	49
Іван СМОЛЮК, Артем СМОЛЮК РОЗВИТОК РОЗУМОВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ДИДАКТИЧНІЙ ГРІ.....	57
Анна СОСЮК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТОВИХ ЛІНІЙ ТИПОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ЩОДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА.....	65
Тетяна СУКАЛЕНКО КРОСКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ЖУРНАЛІСТИКА»: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	71
В'ячеслав ШИНКАРЕНКО, Людмила КЛІМОВА, Ірина МАЗУР, Наталія МІХІНА ВИХОВНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПАТРІОТА УКРАЇНИ.....	78

РОЗДІЛ 3
СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

Ірина КУЗАВА

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....84

Viktoriiа SMELIKOVA

TEACHING COLLEGS AT MARITIME ENGLISH LESSONS.....92

CONTENTS

SECTION 1 PRE-SCHOOL EDUCATION

<i>Nadiia ALENDAR, Nataliia SEMENOVA</i> INTERACTION OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION AND FAMILY AS THE BASIS OF PARTNERSHIP PEDAGOGICS.....	3
<i>Zoriana MATSIUK, Mariia FENKO</i> MAC TECHNICIANS ARE AN INNOVATIVE TOOL SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS ABSTRACT.....	10
<i>Iryna TOMASHEVS'KA</i> MODELING THE PROCESS OF FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE OF THE FUTURE SPECIALIST OF PEDAGOGICAL EDUCATION BY MEANS OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES.....	17

SECTION 2 PRIMARY EDUCATION

<i>Viktoriia ATAMANCHUK</i> LEARNING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE BY THE PUPILS OF 5–6 GRADES IN SCHOOLS WITH THE LANGUAGES OF NATIONAL MINORITIES THROUGH THE PRISM OF MODERN APPROACHES.....	23
<i>Ivan BYKOV</i> THE USE OF ART THERAPY IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY GRADES FOR THE FORMATION OF A POSITIVE ATTITUDE OF STUDENTS TOWARDS HEALTH CARE.....	29
<i>Oksana DANYLIUK</i> THE LINGUISTICS ASPECT OF LEARNING THE UKRAINIAN LANGUAGE IN THE PROCESS OF ONOMASTICS RESEARCH BY FUTURE PRIMARY EDUCATION SPECIALISTS.....	35
<i>Daria DATSENKO</i> THE ORIGIN OF THE ISSUE OF FORMING THE RHETORICAL COMPETENCE IN FUTURE JOURNALISTS AS AN OBJECT OF THEORETICAL ANALYSIS IN PEDAGOGICAL SCIENCE.....	40
<i>Natalia PAVLIUK</i> ESSENCE AND STRUCTURE OF COMMUNICATION OF FUTURE MUSIC TEACHERS.....	49
<i>Ivan SMOLIUK, Artem SMOLIUK</i> DEVELOPMENT OF MENTAL ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN DIDACTIC GAME.....	57
<i>Anna SOSIUK</i> METHODOLOGICAL ANALYSIS OF THE CONTENT LINES OF A TYPICAL EDUCATIONAL PROGRAM REGARDING THE PROCESS OF FORMING TEXT-CREATING SKILLS IN PRIMARY GRADE STUDENTS IN THE PROCESS OF STUDYING THE VERB.....	65
<i>Tetiana SUKALENKO</i> CROSS-CULTURAL COMPETENCE OF A STUDENT OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT SPECIALTY “JOURNALISM”: PRACTICAL ASPECT.....	71
<i>Vyacheslav SHYARENKO, Lyudmyla KLIMOVA, Iryna MAZUR, Natalia MIKHINA</i> EDUCATIONAL PRINCIPLES OF PATRIOT PERSONALITY DEVELOPMENT UKRAINE.....	78

SECTION 3
SPECIAL EDUCATION

Iryna KUZAVA

MODERN ASPECTS OF AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN WITH DISORDERS
OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT.....84

Viktoriiа SMELIKOVA

TEACHING COLREGS AT MARITIME ENGLISH LESSONS.....92

ACTA PAEDAGOGICA VOLYNIENSES

Випуск 3

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Алла Олександрівна Марєєва

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 11,86. Замов. № 1023/629. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.